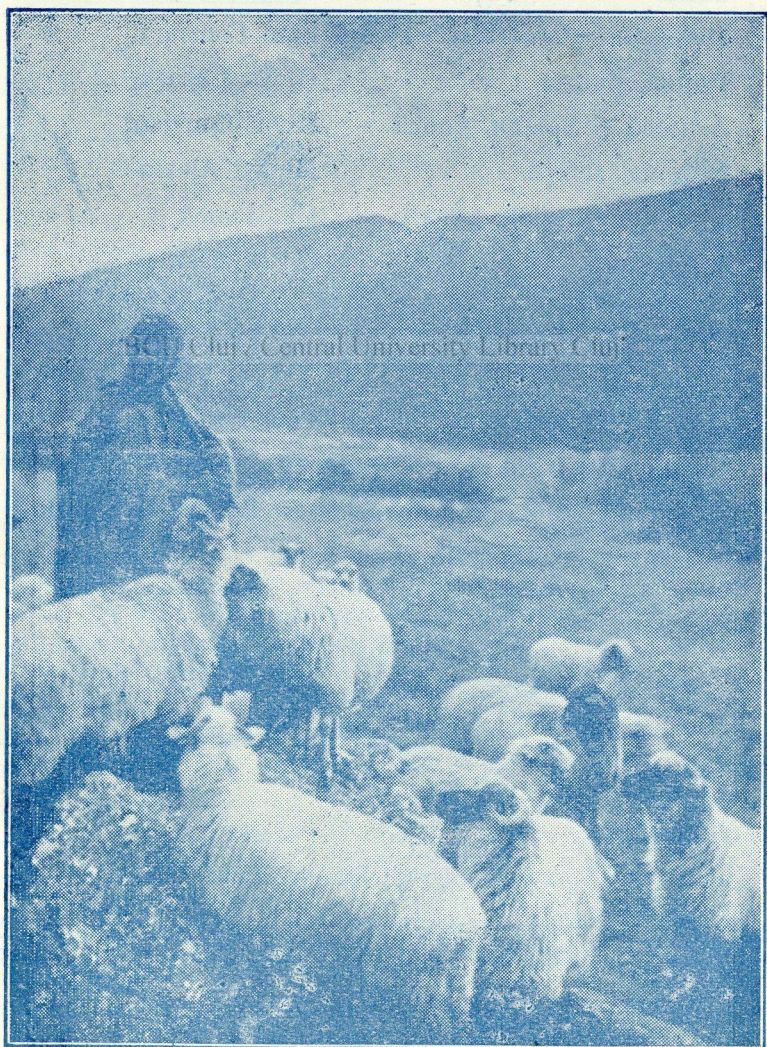

Provincia Literară

REVISTĂ DE LITERATURĂ, CRITICĂ ȘI ARTA

Director : PAUL CONSTANT

PEISAJ DE MUNTE.

Fischer, Sibiu

nr. 9, 10

Sonet

In clipa 'n care vocea ta slăbită
Se mai lupta să zică: nu, eu mut
Sdrobindu-ți carnea albă te-am avut:
— Statue după soclu năruită!

Dar o 'ntristare 'n inima-mi măhnită
Inalță un regret necunoscut:
Mă doare tot ce-a fost și s'a trecut
Și plâng pe năzuința mea 'nplinită!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pe clipa rătăcirii noastre ceața
Va coborî uitare și străini
Ne vom târî spre alte patimi viața.

Vei trece 'n seri de toamnă lângă altul
Cu suflet turburat și ochi senini...
— Eternă-i doar iubirea nu amantul!

Cincinat Pavelescu

Delegatul „centralei“

Pe ulițele târgului, prin grija edililor, hârtoapele străluceau în ochiuri dese de apă, rânduite, par'că, să scuture gândurile drumeților în icneli nu arare ori urmate de serioase scrintituri de glesne. — Șuvoaiele colindau de-a-lungul și de-a-latul lor, căutându-și, neputincioase, un loc de scurgere, risipindu-se peste trotuare, prin curțile oamenilor, năzuind să se întindă tot mai mult pe tencuelile căsuțelor, până către moțurile de șindrila înegrită sau de stuh răvășit de vânt. Când se înopta, felinarele pline de fum și sărace în lumină, filând des, dau aspectul unor geamanduri șicanate de valuri, puse la intrarea unui port stâncos, prin rada căruia se bălăcea cu disperare epava vre-unui cetățean întârziat.

Orășelul fatalist în credințe și vecinic împăcat cu soarta nu se oțăra împotriva edililor ci aștepta, resemnat, ca după ploile cari îl jelăveau în toate încheieturile să vină soarele sau vântul să'l svânte. Căci, toate erau socotite rânduiri de-ale lui Dumnezeu, și pe cari bietul om nu le putea schimba cu nimic. Cetățenii, după ce'și terminau slujba, partida de table sau cărți, odată cu primele semne ale înserării se retrăgeau către casă, unde după ce mâncau ticniți și din belșug, adormeau în mângăierea svonului de vânt și ploaie, mulțumiți că pot sta într'un oraș cu adevărat al lui Dumnezeu. Zorile dimineții, vestite prin cărăit de cloști și scârțâit de care încărcate cu bucate și trase de boi, îi găseau odihniți, pregătiți să înlănească nevoile zilei, mereu aceleași, fixate de destin într'un program de preocupări banale ce cuprindea o întregă viață de om.

Ecoul forfotei și sbuciumului marilor orașe le ajungea slab, aproape imperceptibil. Sdroaba inutilă pentru măsluirea rânduielilor de veacuri, după ce înota, neputincioasă, prin hârtoapele credințelor de neschimbat ale târgului, rămânea spânzurată într'un surâs de milă pe buzele târgoveților, pătimind până la expiere. Orășelul drept credincios, crescut în puterea datinelor odihnitoare, nu accepta nici uu suflu de viață nouă. Patriarhii lui se opuneau dârz ori cărei erezii.

Un biet gimnaziu, cu elevi dolofani și profesori gălbejiți, stăruia

totuși, în chip anachronic, să stea rușinat, cu nasul streășinii lăsat jos, rezistând urgii vremurilor și al ploilor care-l rodeau la temelii. Era singura instituțiune de cultură a locului prin care se perindau serii de elevi ambițioși, năzuind să intre în slujba primăriei sau copiiți la tribunal. În ultimul an de carte, acești postulanți aveau grije să-și fixeze cu grăsimă cărarea părului nespălat și să-și văxuiască postalii prinși în curele de blănculeț, semn de emancipare și început de carieră. În ceasurile de odihnă se îndeletniceau cu fumatul și lecturi privind viața viforoasă a haiducilor. Grija părinților de rezuma la observarea inbucălărei odraslelor, iar a bieților dascăli să-și poată încasa salariul la timp și să-și incropească, în afară de hrană, o umbrelă de ploaie și un palton de iarnă. Odată împlinite aceste idealuri, toată lumea era fericită. Viața târgului mergea strună, ca un cântec de caterincă pusă la punct în vederea unui lăsat de post.

Toamna, cam pela strânsul porumbului și căratul dovlecilor, făcuse să cadă în mijlocul vieții târgului patru oameni necunoscuți, având o mulțime de obiceiuri ciudate, printre care și acel de a cumpăra gazete. Cetățenii îi urmăriseră, la început, bănuielnici: în scurt timp însă, erau lămuriiți. Iscoadele târgului dându-și raportul asigurau că anticriștii răsăriți în mijlocul lor nu erau decât noii numiți în funcții, la gimnaziu prin eșirea la pensie a lui „nea” Ionică Gostaviceanu, profesorul de „naturale” care ținea un tamaslac de vaci austriace, și a lui „moș” Costache Dunărescu, directorul, care ridicase, din dragostea și indemnul propriu, un ceas de soare pentru orientarea în timp a gimnazienilor. Apoi noul judecător la ocolul II și un avocat venit aci momit de liniștea și pacea orașelului, după care părea a fi însetat. Și, par’că fusese un făcut, din prima zi tus’patru se impretiniseră, mergând mereu în grup, discutând febril, cu ochii mereu roată în spre ulițele desfundate, spre căsuțele cu aspect leprotic sau instituțiile târgului, în moțurile cărora cucuvăile cântau a pagubă. Gust de oameni moftangii, merit să-i pună, dela început, ca un junghi în simpatia protipenzilor orașelului. Erau acolo grefieri, comandantii de pompă și de gardiști, intendentul cimitirului, Costea cafegiul, tot oameni de considerațiune și cu vaste cunoștințe în de-ale lumii și peste care nu se putea trece așa, cu una, cu două. Oameni care reprezentau doxa și opinia târgului și de care putea depinde viața sau moartea noului sosit.

Dar, se vede că oamenii nu cunoșteau aceste amănunte căci con-

tinuau să-i ignoreze complet, înfierbântându-se permanent în discuții pe cari iscoadele târgului afirmau că par'că le-ar duce în altă limba, într'atât nu le pricep.

Cu timpul, mare lucru e și timpul ăsta, totul prinse a se limpezi. Oamenii își mărturisiră descurcat și public gândul, și anume; că orașelul ăsta era bolnav, înțepenit în toate incheeturile, respira înăbușit și se îneca la fiecare adiere a vântului civilizației... Trebuia, deci, lecuit. Gimnaziul era o păragină; elevii niște flăcăi cu trupul pietros și minte lăsată din bardă; dascălii, abrutizați de mizerii sau mărunte interese domestice; bisericile afumate de lumânări falsificate, acoperind fresce de adevărată valoare istorică... Nici un moment, nici un muzeu, nici un semn de civilizație sau cultură... În fața acestor constatări toți ridicau din umeri. Ce s'ar fi putut face pentru stăvilirea pretinsului rău, în care cu toți vedeau rânduiala firească a vremurilor?... Și, iarăși, ce imbunare ar putea aduce traiului zilnic al cetățenilor o bibliotecă, un muzeu sau o conferință? Fărămătură de-asurda, pierdere de timp și alunecare pe muchea care duce la dărâmarea sfintelor tradiții!...

Cei patru răsvratiți însă nu s'au lăsat convingși; pentru un început au fondat o casă de cultură, afiliată unei asociațiuni centrale, organizând o serie de conferințe în orașel și județ. Ascultătorii, la început rari și veniți din curiozitate, prinseseră curând obiceiul de a pleca dela refeneaua cafelei spre a veni la aceste conferințe. Primele nedumeriri dispăruseră, lăsând loc încrederii și interesului tot mai viu pentru aceste manifestări. În județ, lucrurile se prezentau la fel. Micului grup inițial i-se alătură elemente noi, orașeni cari invio-rați o rupseseră cu hibernațiunea lor culturală. Și inițiativa prinse curând proporții și forme de invidiat.

Raportându-se centralei un prim bilanț al acestei activități, nu după mult timp primiră un răspuns plin de cuvinte de laudă, cărora li-se mai adăoga un fapt cu adevărat impresionant: vestea că va fi trimis un delegat special spre a da îndrumări și sfaturi, în vederea activității viitoare. La auzul acestei știri, orașelul începu să clănțane de teamă și emoție... Peste capul comitetului se întreprindeau discuții, se luau hotărâri...

„Să punem steaguri pe turla primăriei“

„Școlile să fie în gară, în frunte cu profesorii lor“

„Gardiștii în mare ținută să fie postați la răspântii“

„Numai să nu plouă, c-ăi ia apa?...

„Domnilor, nu este timpul să glumim?...

Nu s'ar putea spune că cei din comitet erau complet liniștiți. Tampoane într'e lumea unui târgușor ce abia se desmorțea și și înviora spiritul, și reprezentantul unei lumi perfect stilate, cu pretențiuni de cultură pe care nu sărăcitele meleaguri ale locului i le-ar fi putut împăca, ei simțeau clar câtă efortare trebuiau să facă spre a putea îmbina și armoniza spiritul acestor două lumi, cu totul diferite. Erau doar la începutul muncii lor și rezultatele obținute puteau fi mulțumitoare numai în raport cu starea de lucruri din trecut. În suflurile lor păstrau temerea de a nu vedea înspăimântarea acestui delegat al centrului cultural, față de starea pe care scurtul timp de muncă nu le îngăduise s'o schimbe decât în parte. Această temere nu și-o puteau ascunde. Iși propuseră, deci, a căuta să'l țină cât mai aproape de ei, să'l incercuiască în discuții de ordin pur programatic, să evite contactul cu târgușorul care, la un moment dat, i-ar putea rușina... Vor lua masa împreună în odaia unui restaurant curățel, discuțiile rămânând să aibă loc tot aci. Va dormi la unul din membrii comitetului, iar drumul la gară îl va face cu trăsura primăriei. Și, poate, în acest chip delegatul luminatului centru nu va putea să observe drumul de rămă pe care acești provinciali l-au parcurs, spre a ajunge la înfăptuirea idealului lor comun de cultură...

Pe drumul către gară, bătuți de vânt și de ploaie, cu pantalonii precaut sumeși și sărind din grind în grind, membrii comitetului zoreau în așteptarea trenului care avea să aducă delegatul centrului. Tăcuți, ca în preajma unor evenimente grele și hotărâtoare, se înșirau după posibilitatea de mers, ocolind hârtoapele și strunind umbrelele ce amenințau să fie întoarse pe dos. De pe streășini burnița de toamnă se scurgea în picuri dese, mărind lacurile dela temelii și stropind săltăreț pe trecători. La capătul străzii, care nu se mai sfârșea, gara îi aștepta cufundată într'un somn adânc, somn obișnuit, din care nu se trezea decât la țipătul trenului mixt ce sosea odată pe zi, având o încărcătură de călători, mărfuri și animale. În spatele ei aștepta trăsura primăriei pusă la dispoziția distinsului oaspe.

Sgribuliți de frig și uzi la piele, gazdele se grăbiră să se informeze asupra sosirii trenului... Venea aproape regulat, cu o întârziere de o oră. Vestea îi bucură pe toți, sosirile de obicei fiind după posibilitate, nu după orar și în această așteptare începură să mai depene

câte ceva din îngrijorările de care erau stăpâniți, până în ceasul când în țipete de sirenă, uruit de roți și fum de lignit, domnul delegat al centralei scoborâ din tren, pufăind pe nări și răcnind cu obidă;

„Hamal?... bă hamal, n'auzi?... Al dracului oraș păcătos, domnule?... bă, n'auzi că te strig, ia geamantanul...

„Pardon, eu nu sunt hamal, sunt șeful de gară...

„Așaa?!... Scuză-mă, credeam că ești hamal... Dar hamalii unde sunt?... Hamaaal!

„Nu vă mai osteniți, n'avem așa ceva; ar muri de foame.... o gară mică, lume nevoiașă care ține cont de un leu, doi, pe care i l-ar da unui hamal...

„Ce-mi toci gogoși la cap!... Vine un om mai distins, un om cu importanță și greutate, cine'i duce geamantanul?

„Reclamați direcțiunii. eu n'am nici o putere ...

„Ptiu, firai al dracului de oraș ticălos... Ce tren am, domnule, pentru înapoiere?

„Măine la 23,48... după orar...

„Să știi că nebunesc... Dracu m-a pus să viu!...

Pălcul comitetului, inlemnit de emoție, ascultase toată icneala mușafirului, într'o tăcere respectuoasă. Desmeticit, președintele cuteză să intervină;

„Mă ertați, dumneavoastră sunteți d-l Policarp Stoenescu, delegatul Uniunii Centrale a Societăților Culturale din România?

Delegatul, tip grăsuliu și păros, bulbucă doi ochi cât două cepe de orceag selecționat, zâmbind fericit.

„Eu sunt, domnule!... Dar de unde mă cunoști matale?... Sigur că dela Capșa sau Corso.... Precis, dela Corso: că acolo mă întâlnesc cu ai din provincie.... Bine, domnule, să n'aveți hamal în gara asta?... Ptiu, firar al dracului de oraș.... Și zi, mă cunoști, ha?!...

„Nu, n'am avut onoarea încă! Imi dați voe să mă prezint; profesorul Dănuleț, președintele filialei locale..

„Ce vorbești domnule!... Uite că începe să se indrepte situația!...

„Dumnealor, domnii: Greblea, judecător; Mihăilescu, profesor; Gavrilă, protoereul orașului, Boruz, medic; Apriotesii, profesor; membrii în comitetul filialei...

„Im pare bine, imi pare bine.

„N'am vrea să fiți dela început nemulțumiți.... Permiteți-mi să vă duc eu geamantanul...

„Mă rog, mă rog... Dacă nu te superi matală... Eu ași fi luat hamal, că nu mă uit la bani, dar dacă nu există !..

Profesorul Dănuleț luă geamantanul Domnului Policarp, ducându-l până la trăsura care amortise așteptând, după care luă loc în stânga distinsului oaspe. Caii, șficuiți de biciul vizitiului, porniră țopăind prin băltoace, scuturând vrășmaș arcurile trăsorii. În urma lor, pe jos, comitetul zorea să ajungă cât mai repede la restaurantul unde aveau să cineze.

„Bine că terminarăm cu primul punct din program ;

„Mi se pare un om cam ciudat...

„Un diplomat ... Vrea să pară cât mai provincial în apucături.. Nu vrea să ne jicnească printr'o diferențiere de maniere...

„Evident că așa trebuie să fie. În fond îl cred un om cu desăvârșire manierat și cu adevărate zăcăminte de cultură...

„Asta este deasupra ori cărei discuțiuni. Trebuie să fim cât mai atenți în felul de a discuta cu el, căutând să ne menținem într'o ținută cât mai îngrijită...

„Bietul Dănuleț, cum este el de timid, cred că s'a zăpăcit de tot...

Ajunși în odăița restaurantului, luară loc în jurul mesei, vorbind pe șoptite sau cătând respectuos în ochii ce clipeau greoi ai domnului Policarp. Dănuleț ciocăni sfios în masă :

„Luați o țuică înainte de masă ?

„Hotărât“

„Vom avea o ciorbă de pește, o mâncare de gutui și pui în frigare...

„În frigare? Păcat!.. Trebuia să-l facă în mujdei de usturoi, cu o teacă de ardei iute!..

Apriotesii, că unul care aranjase masa, se crezu dator să se scuze ;

„Ne ertați, dar putem aduce usturoiul separat.. Il prepară la comandă.. Numai dacă mai întârziați puțin..

„Da, sigur că mai putem întârzia..

Căutând să folosească această întârziere, Dănuleț începu să-și deslege băierile sufletului ;

„Și cum vă spuneam în trăsura, nu avem pretențiunea să susținem că cece am realizat până acum este lucru de laudă.. Suntem doar la primii pași, vă rugăm deci să fiți îngăduitori.. Ne-am trudit să putem dobândi încrederea oamenilor, să-i facem să înțeleagă că munca noastră spre folosul lor este.. Și, în parte am isbutit. În primăvara asta am ținut regulat, în zile de sârbătoare, conferințe în oraș

și prin județ. Am reușit să ne facem ascultați și doriți. La gimnaziu am întemeiat o bibliotecă pentru elevi, dându-i o frumoasă zestre de cărți. Am determinat comitetul parohial dela „Toți sfinții“ să aprobe cheltuiala pentru spălatul picturilor; primăria a pornit lucrările pentru o baie comunală... Astă primăvară, deși țaranii erau necăjiți din pricina lipsei de nutreț, am putut totuși creia douăzeci de biblioteci, cu bani colectați de prin sate.. A fost o muncă grea.. Lipsa mijloacelor de transport ne obliga să mergem mai mult pe jos, infruntând nămolul drumurilor desfundate.. Lucrăm în condițiuni deosebit de anevoiase“ l...

Domnul Policarp schiță pe figură o tresărire scurtă de durere.. Amănuntele lui Dănuț erau într'adevăr impresionante, așa că nu se putea să nu clatine sensibilitatea delegatului.. Membrii comitetului se frământară ușor pe scaune, semn că nu-i trecuseră cu vederea această vădită agitare launtrică. Dupe ce răsuflă din greu, Dănuț continuă :

„Sunt primele raze de soare la căldura cărora bieții oameni caută să-și desmoartă viața.. Avem câțiva învățători, prieteni, care ne ajută. Cu ei am început lecții de scriere și citit pentru adulți ; în Miocani și Botoșești am organizat câte un cor, cu flăcăi și fete din sat, care dau răspunsuri la liturghie.. De multe ori, mărturisim, ne-am simțit slăbiți și descurajați.. Totuși, ne-am încăpăținat și am rezistat.. Acum, slavă Domnului, vom avea sprijinul Dvs. luminat“...

Domnul Policarp Stoenescu își crispă din nou figura, ca sub puterea unei dureri tot mai pronunțate..

„Inimă și suflet de om“ se înduioșe Apriotesii “

„Oameni croiți să cerceteze și să mângâie durerile mulțimii“ cugetă medicul Boruz.

Dănuț prinse o ușoară tremurătură de glas. Nu se aștepta ca povestirea unor fapte ce puteau fi încadrate în viața obicinuită, să impresioneze atât.

„Eram într'o zi de Sfântul Ioan, la Popovenii din Deal, unde învățătorul Pristolnicu organizase o șezătoare....

Sgduit brusc, Dl Policarp Stoenescu se sculă drept în picioare, răcnind ;

„Nu te supăra, nu mai pot suporta, înnebunesc !. Imi vine să cad jos !. Tulburați, membrii comitetului se grăbiră să-i vină într'ajutor ;

„Să deschidem ferestrele, este nevoie de aier !..

„Un pahar cu apă rece !

„Desfăceți-vă la guler ca să înlesniți respirația !.. Trebuie să suferiți de inimă... Vă recomand să evitați emoțiile prea puternice...

„Mulțumesc, mulțumesc, n'am nevoie... Chestiunea stă altfel . Am o afurisită de măsea care mă cam încearcă !.. Nu că m'ar durea cine știe cât, dar așa, mai mult mă șicanează... și eu, de, bucureștean sensibil !..

„Să vă dăm un piramidon, o testa...

„Fleacuri... Trebuie să-mi clătesc gura cu niște rachiu de drojdie... Nu mult, 2—300 de grame. . Cum da de tărie, par'că îmi ia cu mâna...

„Vai de mine, dacă este vorba numai de atât !..

Și i-se aduse o ceofârtă cu rachiu de drojdie pe care, dupe ce și umplea gura și-l plimba puțin către măsea, îl da pe bine primitorul gât-lej, plescând din limbă. Câte odată, prididit de tăria alcoolului, se cutremura din tot trupul și-l ocăra, prefăcut. Când se isprăvi ceofârta Dl. Policarp declară zâmbitor ;

„Mi-a trecut !.. Nu vă spuneam eu ? Nu mult, 2-300 de grame !.. Ehe !.. Păi să nu vă plângeți că nu v'am învățat de bine !..

Dănuleț continuă să povestească toate faptele cari înconjurau inițiativa lor. Delegatul, sorbind rar și adânc din paharul de turburel „dat în fier“, asculta neclintit. Era o spovedanie simplă, cuprinzând toate amănuntele muncii și satisfacțiilor lor, toate greutatețile, toate isbânzile. În odăița curată, spoită cu var și luminată de flacăra galbuie a unei lămpi de gaz, adunați în jurul mesei și ascultând atenți, păreau niște sfinți apostoli ce așteptau să se deslege taina cinei.. Mai ales delegatul centralei. Atent până la împietrire, cu buza inferioară lăsată către paharul de turburel, părea că tot cece aude prinde și inmagazinează în urechi, în suflet, în sânge... Și înșiruirea faptelor se scurgea domol, ca o apă ce odată scăpată de șicana colțurilor stâncoase, intră în albia primitoare și așternută cu nisip mărunț..

Povestea era sfârșită. Comitetul își reținu respirația, ascuțindu-și auzul, așa ca să nu'i scape nimic din evanghelia ce, dela centru ceterie, avea să se rostească prin gura miruitului său.

Domnul Policarp, trezindu-se deodată în mijlocul tăcerii generale, zâmbi prosteste, tuși gros, se mai potrive pe scaun, dupe care își spuse și dumnealui cuvântul ;

„Ascultă, nenisorule, unde găsim noi pe unul să mă bărbie-rească... Am plecat cam din zor și am scăpat din vedere.. Și, ce se

aude cu ceorba aia de pește?!... Că timpul este mâncare și băutură, nu omorătură de vorbă!!... Vai, ce provinciali sunteți!!...

Răcoriți, ca dupe un duș polar, toți rămăseseră cu ochii holbați, ne crezând auzului. Singur Apriotesii, om mai umblat și cunoscător de oameni, recules, răspunse prompt și pe placul delegatului centralei ;

„Un bob zăbavă numai.. Am pus să mai jumoale niște găini și să curețe căței de usturoi.. Are să fie o grozăvenie..

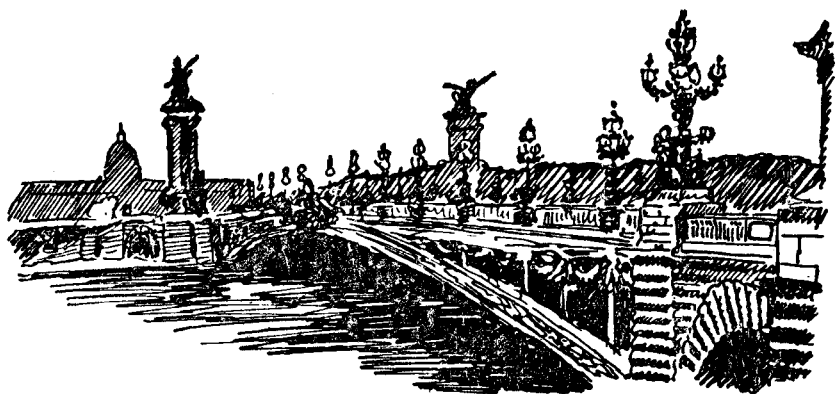
„Așa te vreau, nenisorule.. Știam eu că la provincie se găsesc și oameni de înțeles și că o să petrec bine.. Altfel nici nu primeam delegația..

Discuția odată adusă pe acest teren, fu animată, exclusiv, de Policarp Stoenescu, durând până la ziuă.

A doua zi, făcut cocoloș, delegatul centralei fu imbarcat în trenul care-l aștepta găfâind, spre a-l transporta și reda lumii în a cărei inimă absența sa lăsase un gol imens. Iar membrii comitetului, dupe ce-l văzură urnit, înapoindu-se către oraș, tăcuți, ascultau par'că doar plescăitul picuritor de apă care se scurgeau depe streșini.. În fața unui ochi de apă care le tăia calea, Dănuleț, rupând-o cu tăcerea, se rosti, cu desnađejde ;

Măi, fraților, ce recunoscători le-am fi rămas ăloră dela centrală dacă în locul lui Policarp ne-ar fi trimis un metru de pavaj de-al lor...

Paul Constant.

Popas

La fântâna din răscruci
Poposii, odată...
Suflete, ce drum apuci,
Că'n fântâna din răscruci
Apa e sărată!

E sărată parc'ar fi
Rouă de sub gene...
Suflete, dacă 'ntr'o zi —
Pribegind — n'om mai găsi
Lacrimi pământene,

Și om fi dornici de popas,
Nu te mire, frate,
Că ți-oiu zice „bun rămas“...
..Ne-or ajunge la grumaz
Apele sărate!

G. Șt. Cazacu

Arhaică

*Eu semănan scăldatele ogoare
De luminişul lacrimilor mele,
Dar vântu'n volburi risipi spre stele
Sămânţa crudă a lumii viitoare*

*Eu aşteptam un răsărit de soare
Ferit de toate spiritele rele,
Dar mâna sorşii puse umbre grele
Părăginind din zare până'n zare.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*Şi cum priveam în apele tăcerii
Văzui plângând copilele dureri
Şi apele creşteau la rădăcină ;*

*Pe scoarţa de pământ—abla nucleu
Eram eu singur schiptru de lumină
Şi aşi fi vrut să le fiu Dumnezeu.*

† Savin Constant

Spleen

*Mă simt închis ca într'o colivie
De sârme arcuite, colorate,
Când prin perdele vechi și deșirate
Privesc a toamnei grea monotonie.*

*Aș vrea să sbor spre o zare aurie
Dar gândurile-au aripi retezate ;
Din cadrele în cuie atârinate
Bunicii doar privesc cu duiosie.*

*Orașul în miniaturi nervoase
In negurile serii, reci, pletoase,
Se șterge brusc în linii de estompă.*

*Și ploaia cu o funerară pompă
Pe giurgiuvelele ferestrei mele
Inșirue o salbă de mărzele.*

† Savin Constant

Băjenie

19 Noembrie 1916.

...Astăzi e mai frig ca ori când, și razele de soare scăpate prin luminișul norilor, înăspresc gerul din acest început de iarnă. Câte un fulg de zăpadă răzlețit cearcă să se așeze, o scânteie desprinsă din văzduh.

În gară, unde de mai bine de zece ore așteptăm s'o pornim la drum, e o mișcare și un freamăt ce-ți prinde capul ca într'un clește. E ultimul tren ce părăsește Bucureștii, care peste câteva ceasuri, cel mult o zi, va trece sub stăpânirea vrășmașului, și o mare de capete crește cu fiecare clipă, se străduie și se frământă să poată pătrunde în zecile de vagoane de animale, ce stau deșirate până de parte, ca un lung convoiu funerar.

Bubuiturile înăbușite ale artilerie ce se lămuresc din ce în ce mai mult, le simțim acuma atâta de aproape de noi, în cât cu fiecare clipă ce se strecoară, aștepti să fii prins sub povoaara unui obuz. Fiecare lovitură drumuită spre o țintă apropiată, mărește desnădejdea acestei lumi adunate aci, ce așteaptă să fie mântuită de o primejdie imaginată. Țipete și plânsete țâșnesc fără voie, din mijlocul mulțimii trepidante, care nu te-ar putea cu nimic lămuri de ce vrea să plece, dece se teme, de ce plânge, de ce se agită?

Teama de care e prinsă colectivitatea a isvorât dintr'o vorbă asvârlită fără rost, a crescut în sufletele acelea chinute de imaginea ororilor unui războiu fără sfârșit, a trecut ca o tășnătură mai departe prinzând în mreje norodul, care n'a stat o clipă la îndoială că ceiace fâlfaie pretutindeni n'ar putea fi realitate. Nimeni nu a reacționat, nimeni nu a căutat să se convingă dacă această spaimă ar avea o justificare; totul a luat naștere spontan, fără judecată, fără împotrivire, înlănțuind într'un vârtej de nebunie o națiune întreagă.

„Mi-e teamă, scăpați-mă, ajutați-mă să sprijin numai piciorul pe o margine de lemn“, sunt rugămintele ce le ascult neconținut de atâtea ceasuri, în această gară unde totul se frământă, unde vacarmul te desprinde de tine dându-ți impresia că trăiești în dublă personalitate. Totul pare un câmp de luptă, prins în vălmășagul unei războiri năprasnice.

Nimeni nu mai aude rugăminți nimeni nu se mai gândește decât la el; sentimentul milei a fost îngropat acolo de unde a început băjenia, din clipa când primejdia i-a îngenunchiat sub povoaara ei.

Copilul cu plânsetul stins, aninat de gâtul mamei, cu mâini tremurânde și implorând, groaza întipărită în ochii desnădăjduiți, degete cârcite de un sprijin închipuit, nimic din toate acestea nu mai pot induioșa aceste suflete împietrite. Fiecare trăiește numai pentru el și e mulțumit că și-a găsit un loc, de care și-a legat scăparea. În aceste clipe plutește peste tot egoismul, grija numai de tine însuși; restul nu mai impresionează, nu mai dă nici o senzație. Dragostea aproapei și sentimentul regretului au aparținut altor vremuri.

De ce pleacă? De ce se tem? De ce toți sunt chinuți de aceiași frază care-i urmărește neconținut, îi muncește și-i poartă dincolo de rațiune?

„Măceluri în massă“!

Din toată această gloată nu s'a întrebat nici unul dacă omeneste e posibil, ca s'vlonul ce se intențea, pe măsură ce se apropia dușmanul, să devie realitate. Ori câtă cruzime ar stăpâni o armată în luptă, totuși gândul nu poate merge până la uciderea unei populații întregi.

Și ura și pornirile năvalnice iau sfârșit în fața celor dezarmați.

Ceiece ar putea înspăimânta, ar fi gândul că acest pământ ce-l calcă acuma în libertate, va fi împănăt cu figuri străine, chipuri pe care va fi săpate groaza și suferința luptelor fără sfârșit. Fantezia, sbuciumul, neprevăzutul care va trebui să vie necondiționat într'o zi, purtate de un s'vlon ce se conturează cu proporții uriașe, naște această spaimă nelămurită, această frământare vecină cu nebunia, ce nu pot fi stăvilite de nimeni și cu nimic.

Rațiunea încetează când imaginația lucrează cu intensitate. Un cuvânt, o șoaptă, ia formele unui apocalips. Ar trebui să fie cineva cu puteri ce depășesc posibilitățile omenești, să poată înfrâna mulțimea prinsă în angrenajul delirant a unei închipuiri năstrușnice, în care primează numai conservarea individului.

De o lună exodul din ținuturile ocupate de dușman nu se mai sfârșește. O lume întreagă plecată fără nici un scop, despărțită de un cămin drag, își macină viața într'o continuă depănare a pașilor, spre făgașuri necunoscute, pe care nici când nu ar fi bănuțt că le vor putea atinge.

Câți din cei plecați nu s'a înfrățit în drum cu moartea și câți nu au dus acolo, departe de cămin, regretul că l'au părăsit! Câți într'un târziu nu au văzut inutilitatea peregrinării și câți nu s'au întrebat ce putere mistică i-a purtat fără vrerea lor.

Nimeni nu-și poate lămuri teama isvorâtă pe negândite într'o clipă de groază imaginară, pe care în urmă o regretți, și totuși, dacă s'ar succeda acelaș svon, fără să murmuri, fără să cugeți, a-i repeta aceeași greșală.

De aceea, când șueratul de zale căzânde vesti plecarea, am avut față de mine un desgust pentru tot ceiace mă inconjura, o repulsie pe care am purtat-o tot timpul pribegiei, pentrucă nici atunci, nici acuma nu-mi iert egoismul ce mi-l însușisem și eu ca și ceilalți.

Flueratul descârnât al locomotivei a dat naștere în furnicarul de jos unui freamăt, unui strigăt, unei urlet, unui vacarm. Nimic nu-i mai putea stăpâni în această clipă, când ultima rază de nădejde eră irosită.

Cine ar putea privi nepăsător, cine nu s'ar simți destrămat, când ultimul fir de care-ți știi legată scăparea se năruie!?. Aceiași desnădejde, aceeași frământare și groază, stăpânesc deopotrivă pe toți.

Mâini scheletice se ridică spre cer, se agită către cineva invizibil, se coboară desnădăjduite. Mișcările ritmice ale trenului, cu zornăituri metalice și lovituri sacadate, acoperă sbuciumul acestor oameni, în sufletele cărora s'a deslănțuit furtuna, și din depărtarea ce se mărește cu fiecare clipă depănată, vocile se topesc, fortoteala se diluiază, se șterge treptat, treptat, rămâne o umbră, o licărire, nimic...

... In clipa aceasta am simțit o prăbușire... Sufletul strivise pe Dumnezeu...

Părăsim silueta capitalei și pânza de nouri așterne o umbră din ce în ce mai ștearsă, peste orașul în care zăvorâm bucuriile și necazurile noastre, amintiri pe care le purtăm spre alte meleaguri, către o țintă nelămurită. In mersul leneș al trenului străbatem în plin câmpul, așternut cu firișoare de zăpadă ce par o pulbere de praf. Peste neliniștea ce stăpânise mulțimea vagonului, domnește acuma

o tăcere neagră, întretăiată arareori de suspine prelungi.

Iși fugăresc mintea... unde?... nici ei nu știu...

Atâtea gânduri se infiripă, atâtea neliniște a pus stăpânire pe toți, încât nici unul nu ar putea rosti o frază. Se văd scăpați de o primejdie imaginară ce luase proporții uriașe, așa cum poate drumul o minte prinsă în vârtoare închipuirilor, și svonul morții ce-l socoteau atâtea de aproape, îl simt, îl văd parcă scurgându-se spre depărtări, pretutindeni, numai în jurul lor nu. Sunt chipuri aci în care nu poți ceti decât tristețe, și cu toate acestea sbuciumul ce-i înlănțuie pe toți acuma, e rezultatul unei bucurii isvorâtă din certitudinea ce-i stăpânește, că au îndepărtat nesiguranța ce plutea atâtea de aproape de ei cu o clipă mai înainte, când capitală nu stavilise încă suspinul trist și cobitor, ca un urlet de câine în pragul unor negre presimțiri.

Lăsăm în urma Chitila și trenul își șerpuește calea tot mai a-nevoios. Pe șoseaua ce s'a alăturat de noi, se 'nșirue convoiuri nesfârșite, târate fantomatic; alături pribegii își duc funerar frica ce ia alungat din sălașuri. Mersul lor firav poartă ceva din duioșia retragerii dela Moscova. Și câinele ce întovărășește fiecare căruță și-a pierdut din semeția păzitorului. Se leagănă în funie și pașii-i sunt șovăitori.

E un cortegiu în fața căruia mintea omenească se cutremură, pentru că nici când nu s'ar fi putut închipui că oamenii și animalele, învăluți de suflul morții, se mai pot mișca. Chipuri fantomatice însoțesc șovăitor animalele, conturate de un schelet ce-l aștepți, dintr'o clipă într'alta, să-l auzi zornăind în cădere. Figuri supte de spaimă și osteneală cu ochii năvalnici din orbite și priviri nelămurite, își poartă teama — de aproape două luni de zile — pe drumurile străjuite de morți. Pe calea ce se scurge băjenia, stau mărturie pentru toți, truda unei mulțimi inebunită de spaimă, pornită spre necunoscut. Căii prăvăliți lângă căruțe, fugarii înșiruiți alături, copiii cu țipătul stins îmbrățișând desnădăjduți chipuri de ceară, lătrături prelungi de câini sfârșiți de foame, plânsete înăbușite... Toate acestea îți dau impresia unei halucinații, pe care zadarnic te străduiești s'o alungi; fiecare clipă scursă ne prinde sufletul ca un furnicar, cu neputință să-l dominăm. Teuma nu cunoaște nici înfrânare, nici limită. A pus stăpânire pe noi și ori cât am căutat s'o alungăm, decorul ce se desfășoară în fața noastră, profilat fantomatic pe fond de plumb și carmin, sincronizat de orchestră simfonică a tunului, — realitatea merge prea alături de noi ca să ne putem înșela.

„Ce cumplită tragedie!“, șoptește cineva în spatele meu. S'ar părea că sentimentul milei e prezent și cu toate acestea nimic nu îndrituie să-l socotim alături de noi. Numai reflexul lui ne face să credem că mai dăinuiește. Nimeni nu încearcă să-l verifice, pentru a vedea cât de lași suntem în clipele acestea. S'a stins îndurarea și gândul fiecăruia nu se înfiripă decât la dorința neînfrănată de a scăpa din acest câmp, peste care plutuește atâta de aproape moartea. Vorbim de iubirea aproapelui, dar nici unul nu ar lăsa altuia cât de puțin din ceiace stăpânește. Scăparea, alungarea primejdiei, goana spre alte zări mai puțin tulburi, siguranța eului nostru, acestea stăpânesc mințile. Noi numai suntem noi; trăim cu noi, dar fără noi. Sufletele noastre de acuma sunt sufletele viitorului...

...Și trenul își duce povara de fier ruginit în pas greoi, peste acest câmp de tristețe, amestecându-și șueratul cu bubuiturile surde ale tunurilor. Pe drum mișcări încete poartă în lanț nesfârșit pribegii, infrățiți cu amurgul acestei zile de toamnă târzie, ce-a îngălbenit sufletele și năzuințele.

Impânzind zarea, ostașii în melancolică deșirare, înaintează spre aceiaș țintă cu noi. Mersul de povară și leneș, imprimă nopțile depănate de straje în fața inamicului. Nu se aude o șoptă; arareori mâinile se ridică cătând un sprijin să anine oboseala. Pierdut, o apariție demonică, cai ingenunchiați cată să târască mai departe che-soane și tunuri. Legănatul lor șovăitor, prinde a șerpui în depărtări un marș al oțelului.

Dealungul șanțului, mulți au fost biruiți, Stau rezemați pe coate, cu ochii prinși spre văzduh. Ia doborât osteneala, foamea și suferința, mai puternice decât plumbul. Privirile cu licăriri metalice s'au stins.

Așteaptă liniștiți osârdia vrerii, ce va lăsa veșmântul neființei odată cu venirea serii.

În preajmă, corbii rotesc nervoși.

Convoiuri triste se nșiruie, ca niște cohorte ale morții.

Pretutindeni stațiile au adunat mulțimi care țin să părăsească, cu o clipă mai de vreme ținuturile acestea, gândind să croiască un alt drum primejdiei. Aceiași măcinare de energie, acelaș sbucium și suferință ca peste tot pe unde trecem. Chipuri crispate de neliniște, țipete însoțite de mișcări neregulate de mâini îndreptate ca niște umbre spre vagoane, priviri speriate și incremenite de spaimă, măresc ursita rea a unor oameni, pe care nimic alt nu-i mai îngrijește decât

depășirea acestor meleaguri. De câte ori pâna acuma nădejdea lor nu s'a irosit în deșert? Azi ca și ieri, ieri ca și alaltăeri, trenuri după trenuri s'a strecurat prin aceste stații și de fiecare dată povestea s'a repetat. Pământul ia îmbrățișat prea strâns lângă el, ca cineva să-l poată părăsi.

Și trenurile se strecoară mai departe, lăsând acolo în mica stație părerile de rău și disperarea unor oameni ce se simt infrațiți cu lumea de dincolo de viață, dar și cu speranța că în curând, un alt tren va drumui din nou această cale, purtându-i și pe ei acolo unde amestecul de dururi și trâmbițări de haos, de bubuituri înăbușite, vor rămânea numai ca niște triste amintiri !.

Sunt mai bine de cinci ore de când am părăsit Bucureștiul și peste puțin timp apropiem de noi Ploeștiul, unde va fi popas de totdeauna sau numai vremelnic; totul e în funcție de înaintarea inamicului, singurul care ne poate da puțința să ne strecurăm mai departe.

Negura a început să ne sărute, îmbrățișând tot câmpul înapoi spre București; înainte roșul unui foc năpraznic luminează calea. De aci de unde suntem, flăcări uriașe se zăresc ridicându-se sus, tot mai sus spre văzduh, unde par înținse în imensitate ca niște brațe uriașe, strângând închipuit vedenii năstrușnice. Noaptea boxează lumină inegală, și frământatele limbi de flăcări biruesc tot mai vizibil un adversar șovăelnic.

Pe roșul acesta de carmin, combinat savant cu plumburiul fumului, tot ce privim înainte se estompează ca un decor stilizat...

Ard sondele !... Un spectacol sinistru, demn de cea mai bizară imaginație a celui mai modern Nerone. Sbuciumul ce stăpânește sufletele noastre în această clipă, ne-a amuțit pe toți. Simțim o înăbușire, o apăsare ce nu ne dă răgaz nici să gândim, nici să cuvântăm. Lăsăm pleoapele grele peste ochii umeziți, ca întunericul ce s'a așternut afară, să ne înfrățească și pe noi.

Nimic nu se mai aude; și răsufălările par a fi incetat... Doar mișcărilor ritmice, se lămuresc în această tăcere mută, purtându-ne aproape, tot mai aproape de Ploești...

Licăriri anemice se conturează în depărtare. Se zăresc... dispar... se depărtează... se apropie... le îmbrățișem... Locomotiva respiră oboșită... se oprește... pornește cu zornăituri metalice... se oprește din nou... Intrăm în Ploești...

Peronul, un furnicar de lume într'o continuă mișcare ce-și poartă pași repezi pe întinsul asfaltului. O larmă din care arareori poți prinde cuvinte deslușite, învăluite de țipete și plânsete. Pe chipurile tuturor groaza și-a săpat făgaș și neastâmpărul ce-i încătușează îi face să se miște fără încetare. Fug dela un tren la altul, cu nădejdea că se vor putea furișa într'un vagon. Sunt zile întregi de când fac acelaș lucru, și totuși nu și-au pierdut speranța. Mulți însă s'au resemnat; așezați pe câte o legătură, privesc aiuriți la tot furnicarul acesta. Sunt atât de sfârșiți de oboseală, încât nici n'o mai simt acuma. Așteaptă liniștiți sfârșitul acestei drame, ce-a pus stăpânire pe sulette. Vocea stinsă arareori prinde a 'nfiripa o vorbă.

Intr'un ungher doi copii se joacă; ochii lor privesc în răstimpuri limbile uriașe de foc, pe care nu le pot lămuri de ce anume a împresurat orașul luminându-l ca ziua, de ce cată să îmbrățișeze cerul! Alții plâng, un plâns muribund și cobitor, fălfâind pretutindeni negre presimțiri.

Din depărtare vin svonuri de gemete înăbușite... E un tren de răniți, un tren în care moartea plutește cu zâmbetul crispat haotic. In clipa aceasta, câți din ei nu-și vor fi depănând mintea în câte un colț îndepărtat de țară, unde au lăsat atâtea amintiri... și câte lacrimi nu va fi înfrățind durerea rănilor!

Aci în această noapte luminată demonic, în gara aceasta sbuciumată, în acest țintirim al regretului, aci vor adăposti mulți din ei neplânși de nimeni, neregretați de nimeni, neștiuți de nimeni. Un semn animat de gât va sluji cândva la o lămurire dacă va fi trebuitoare, dacă nu, vor rămânea necunoscuți în groapa, în care s'au așternut la somnul de veci întovărășiți sub aceiași cruce, de unde atâtea nume vor fi șterse de patina necruțătoare a vremii. O clipă păreri de rău... Uitare...

In fund, profilat pe fondul de rubin, silueta unei femei fugind, schițează o fantomă învăluită în întunericul propriei sale umbre. Se apropie... Are părul despletit... e îmbrăcată în negru... La piept poartă un copil; capul se zărește furișat spre sân.. Se oprește o clipă.... țipă... își strânge copilul cu teamă la piept... plânge... pornește din nou.

„De ce mi l'au luat, de ce?... Nu vreau sa moară!... Nu!.. E al meu, al copilului meu!... Nu e al vostru al nimănui. . Nu vreau să moară, știți voi, mă auziți, nu, nu... strigă desnădăjduită, înăbușindu-și durerea într'un plâns de fiară lovită.

Nici când disperarea nu va putea apărea mai hără, ca în seara aceasta învinsă de jocul nebunesc al flacărilor, ce desenează suferința printr'un marasm de sguđuri nervoase, prinse în vârtejul rătăcirii, Nimic alt nu poate nimici mai mult orânduirea judecării ca singurătatea venită negândită, destrămând năzuințele isvorâte din îndemnul tovarășiei.

S'a oprit o clipă... E aproape de noi... La piept copilul plânge stins, cercând să tragă în gură sânul uscat... Ar vrea să-și agite mâna dar puterea l'a părăsit. Părul negru atârna despletit peste spate, fălfăind în văzduh ca un drapel al morții... Se apropie de vagonul nostru .. e la câțiva pași acuma... ne zărește... ne țintește cu ochii storși de lacrimi, în care numai licărirea a mai rămas... Leagă fărâme de vorbe la început șoptite, accentuate în urmă, strigate... E înebunită de spaimă și durere și totuș uneori mintea cearcă a se desprinde din rătăcire, cătând a lămuri nenorocirea ei fărâmițat, așa cum golul minții îi dă răgaz :

„Mi l'au luat dela școală și l'au svârilit în focul luptei... l'au dus departe spre munte... M'au lăsat pe mine și pe copil.. Acolo sus de tot s'a cununat cu moarte într'un târziu de zi, în capul oștenilor săi.. Spune mi unde e? unde l'au lăsat?... Era al meu, al copilului meu... De ce mi l'au luat? De ce l'au dus să moară acolo șus?... Al cui a fost el?.. Cine avea dreptul să mă despartă de el?... Nu vreau să moară .. Nu... Nu... Pentru ce să moară !“.

...Si pașii săi șovăitori au prins din nou să străbată peronul.

Dintr'un ungher, un moșneag ne luminează :

„Bărbatul său, învățător într'un sat de lângă Cămpina, a căzut în luptele dela Predeal. Intovărășită de suferința ce ia rătăcit mintea, a pornit o pe jos fără nici o țintă. Sunt două zile de când se sbuciumă în această gară. De aci într'o zi apropiată, va porni spre o altă lume și ea și micuțul ei...“

...Locomotiva șueră prelung... se smucește greoi... vagoanele se tamponează... ne îmbrățișem fără să vrem... Trenul se strecoară spre alte făgașuri din aceste meleaguri, unde rămân atâtea dureri, atâtea dorinți neâmplinite, nădejdi spulberate...

Privim în urmă și depărtarea estompează umbra furișată pelângă vagoane, purtându-și chinul dintr'un loc în altul.. Gândul nostru aleargă acum acolo departe în creier de munte, unde în vâlmășagul luptei a îngenuchiat în fața morții nu un om, ci atâția !...

Ce înseamnă suferința unui suflet, față de a unei întregi colectivități !.

Lăsăm înapoi peronul, de unde pierdut, acoperit de mișcările ritmice ale trenului, mai deslușim, ca dintr'o lume venită de aieva, crâmpie de fraza, frânturi de suflet.

Ploestiul își conturează silueta învăluită în tonalități roșii și negre, ce par din depărtare un joc diabolic de lumini feerice.

Mai departe, tot mai departe !..

Mircea Alexiu

Spovadă rustică

Porumb în pătule n'am strâns un ociog
Și fân din livadă n'am strâns un polog
Iar coarna rămase tot aguridă
În toamna de-acuma cu nouri de cridă.

Momâi de 'ntuneric pândesc pe tarlale
Când trec căraușii cu carele goale
Și cum nu e nimeni la strâns de coceni
Se tărăie noaptea cu ei prin poeni

În munți pe coclauri dănțue ploile
Ciobanul pe culme își numără oile
Cu sarica udă pe umerii goi
Crestează răbojul cu ani și cu oi.

Iar când deodată zăvodul zurliu
Începe să urle prelung a pustiu
Ciobanul sub cergă rămâne iar mut
Și soarbe din plosca de anul trecut...

George Fonea

Epigrame

Maestrului Cincinat

*Căruia îi trimisese un abonament pe un an, dar
nu mi-a expediat de cât două numere din revista
„Brașovul Literar“.*

*Primi spre marea mea mirare
Două „Brașoave Literare“
Îți mulțumesc, de, cum să spun
Că mi-ai trimis... puțin și bun!*

M. Ar. Dan

Unui coleg

*Bătătorind aceleș drumuri
Adeseori m'am întrebat
De ce-o fi dânsu 'nfumurat?
Și cercetându-l am aflat:
Copil fiind, l-au pus pe fumuri..*

D. R. Părvulescu

Cronica Literară.

Gherghinescu-Vania : „Amvonul de azur“.

(Cartea Românească, 1934).

Despre „Drum lung“ — volumul dintâi al lui Gherghinescu-Vania — am însemnat observațiile noastre încă dela apariție în 1929 (în „Viața Literară“ No. 98). Constatam acolo prezența unei autentice sensibilități poetice, vibrând aproape în mod exclusiv în fața temelor erotice, cu excepția numai a câtorva motive ce veneau direct din sămănătorism. Technica expresiei nu depășia întru nimic vechile canoane ale poeziei tradiționaliste, pe care totuși poetul reușise s'o reînvieze prin suflul unei robuste sincerități. Gherghinescu-Vania se oferea pur de orice artificialități poetice, lipsit de pseudo-arta de a ascunde firescul simțirilor sub broderia savantă a lexicului prețios și a imaginilor inedite.

Poezia „Drumului lung“ se încadra de aceea în atmosfera generală a poeziei noastre tradiționaliste dinaintea războiului și însemna un popas pentru spiritele ce nu se puteau acomoda climatului contemporan.

Cu „Amvonul de azur“ — cel de al doilea volum al lui Gh. Vania — pătrundem însă într'o nouă etapă a unei cariere poetice pornită deabia acum pe „drumul lung“ al propriei sale găsi.

Diferențe sensibile despart cele două volume.

Erotismul încă prezent își asociază acum teme noi precum *subiectul religios* al cărui ecou răsună în titlu chiar, tratarea unei poezii de atmosferă, motive patriotice și uneori psihologico-filosofice ca'n acea ispititoare încercare din „Urcușul întoarceri“. Din vechea erotică, Gh. Vania cultivă încă acea încântătoare a sa naivitate și gingășie căreia — câteodată ca în „Efect de toamnă“ — îi păstrează chiar tehnica lexicală și ritmică de altădată.

Sentimentul religios trece însă acum pe primul plan: poetul își închină sufletul și poezia Domnului.

„Dar cum nu Te pot, nicicând vedea,
 „Eu Te caut și Te-aș vrea — din mine
 „Intrapat, aevea pe coline
 „Să-ți încredințez comoara mea

(Neliniști)

Această zonă a poeziei sale se desvoltă par'că sub contaminări gândiriste, fără să pătrundă însă în acel duh al umilinței ortodoxe pe care următoarele versuri pline de păcatul orgoliului îl contrazic, îndreptându-se dimpotrivă spre poezia demonicului Arghezi:

Nu rugă vreau cuvântul meu	<i>Descântic ;</i>
<i>Ci scară către Dumnezeu</i>	Nu cântic ;
Nu să coboare mila Lui	<i>Răcoarea 'nserării și</i>
<i>Ci eu să sui !</i>	<i>focul amiezii</i>
Nu-l voiam dulce mlădiere	<i>Ca 'ntr'un stih de</i>
<i>Ci ascuțiș muiat în fiere :</i>	<i>Tudor Arghezi.</i>

(Cuvântul visat).

Din categoria poeziilor religioase, ni se impune cu deosebit relief, svâcnind cu toată energia naturală a firii, de toată proștețimea unei lumi de abea creiată — poemul „Ca în ziua dintâi“.

Gâlgăe viața, clocotește avântul,
 Spre soare își întinde miile de brațe — pământul ;
 Copacii prea plini își picură seva prin muguri,
 Fața lumii e proaspătă, crudă,
 Inima ei bate tare-să se audă.
 E ca 'n ziua dintâi: toate
 Par așa de curând create,
 Incât — grăbit, cum pasul meu depărtările scurmă,
 Am să-l ajung pe Dumnezeu din urmă.

Sentimentul universului de curând făurit își găsește astfel o ade-vărată întrupare, asociindu-se apariția lui Dumnezeu cu acea organică legătură a poetului cu pământul — subiect ce a preocupat adesea pe poet, alcătuind o întreagă serie de poezii *naturiste*.

Sunt — în aceste din urmă — avânturi și îmbăieri în fire ce ating gustul voluptăților primitive.

Mă simț mic, neînsemnat și ridicol
 Sub pași proaspeți de eternă minune

Și totuși atât de departe de orice pericol,
Că mă tăvălesc prin ierburi ca o sălbătăciune.

Incercările de a crea o poezie de atmosferă ca în „Oră cenușie“, „Margine urbană“ ș. a. au strofe reușite ce indică posibilități de viitoare realizări.

Ceea ce deosebește însă radical „Amvonul de azur“ de primul volum al poetului, e — fără îndoială — însușirea unei noi tehnice a versului în care dacă străbat ecouri din Arghezi nu lipsesc totuși note de personală creație ca în această simbolistă asociație de senzații:

Veacuri mă despărțeau de lume după o singură oră,
Când cuvintele tale au coborât după mine 'n pământ,
Ca niște cuituri de lumină sonoră.,.

(Suferințe și alinări)

Incheind ținem să observăm: dacă primul volum al lui Gherghinescu Vania a însemnat expresia imediată a unei sensibilități poetice lipsită de artificialitate, dar și de prezența rafinementului formal, „Amvonul de azur“ e mai ales cartea *exercițiului tehnic*, prin care poetul și-a însușit noi posibilități de expresie.

Dela Gherghinescu-Vania așteptăm de acum înaintea volumului în care vechiul și autenticul său fond poetic să-și găsească sensibilizarea într-o formă personală.

Și sunt destule semne că faptul se va produce.

Al. Dima

Al. Luscarov-Moldovanu: „Mamina“ — roman. Subtitlul indică lucrării un loc în cuprinsul genului epic, la categoria romanului. Dar am greși de am pași cu cercetarea pe această cale. Spirit adânc înclinat către lirism. autorul se spovedește dealungul paginilor și proiectează pe fondul întunecat al realității cotidiene, imagina strălucitoare a altei lumi, plămădită mai mult din aspirațiuni, decât din substanța vieții zilnice.

Isvorită din asemenea ambianță sufletească, acțiunea nu reușește să-și sape o albie mai adâncă, personagiile nu se conturează, descripțiile de natură se depărtează de plastică și se apropie de muzică, stilul vibrează de aceeași melodie interioară. În lipsa acestora, interesul se susține pe acestea.

Iată un pasagiu descriptiv:

.. „Pe culmi se aprind focuri, ca flamuri mișcătoare și imense,

de rubin topit, — prin aer foșnește, ademenitor și mângâis, duhul poveștilor văratice, — cineva, o ființă de duh, a alergat nebunește peste fața câmpiei și a dat de veste că îndată astrul nocturn, stăpân luminos, va veni să ia parte din imensitate, la concertul obștească...

Atunci, din desigur în care stă ascunsă, privighetoarea își începe pregătirea...

Se apropie miezul nopții...

Simfonia se ridică spre ceruri, — în întonări maiestoase și în linii simple ca într'un imn de preamărire...

Noapte de vară“...

(Pag. 187).

Întreaga carte e un imn închinat iubirii ca forță universală, iubirii conjugale și filiale; iubirea e poarta prin care intrăm în necurmată comuniune sufletească cu absolutul, cu morții dragi, cu 'ntreaga fire. O lume mai bună, cum o bănuim a fi fost vreodată, rămasă în urmă pentru totdeauna în albumele amintirilor ¹⁾.

Pe alocurea expresiunea este fericită, ca'n următorul pasagiu plin de grație: (despre amintirile și gândurile Irinucăi.) „Chemate de nenumărate ori, ele vin ca niște ființe mici, pline de prietenie, încărcate de lumină, și se așază la rând în fața Irinucăi, care le ia, le pipăie, le mângâie și le așază iarăși la loc, surâzându-le în neștire“ ... (Pag. 18),

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Al. Dima: Motive hegeliane în scrisul eminescian. Printre cercetătorii cărora datorăm prețioase contribuții asupra izvoarelor gândirii eminesciene, se află și d. Al. Dima. Începând cu acea lucrare asupra *tradiționalismului lui Eminescu*, din anii trecuți, presărată cu vederi originale, de astă-dată d-sa ne aduce un nou studiu de cercetări asupra motivelor hegeliane în opera marelui nostru poet.

De la preocuparea mai mult sintetică a primului studiu, autorul trece acum la minuțioase cercetări de analiză. După ce schițează în introducere istoricul cercetărilor — care în direcția aceasta sunt destul de restrânse — fixează căile pe care Eminescu s'a apropiat de cugătarea lui Hegel.

Asupra perioadei vieneze, totul se limitează mai mult la vagi supoziții. În perioada berlineză a studenției, informațiile sunt mai limpezi (cursurile lui Ed. Zeller și Althaus), dar tot pe atunci se produce și atitudinea poetului împotriva hegelianismului, ceea ce se însemnează cu anul 1874.

---

1) Credem însă că din galeria semănătoristă ar fi putut lipsi fără nici o pierdere tipul artificial al lui „moș Vasile“, cu toate atributele lui convenționale, căci acest „clișeu uzat“ face figură streină față de nota personală, ce o păstrează în genere cartea.

Urmează diferite apropieri, unele de domeniul ideilor (concepțiilor), altele privind mai mult felul exprimării (uzul aceluiași metaforă).

Chiar după ce Eminescu se desface de Hegel, mai rămân... „anume idei hegeliene din tinerețea poetului... ca un motiv permanent al scrisului eminescian“ (pag. 16).

Neapărat, nu toate apropierile duc în chip stringent către surse hegeliene — și rezervele le face pe alocuirea cu destulă conștiințozitate științifică însuși distinsul critic.

Licu Pop

Clipe de spovedanie din viața unui om necăjit.

de D-l Titancea.

O spovedanie, cu o închinare către un copil... Două fapte ce exclud, dela început, ideea unei meșteșugiri de expunere a fondului real și adânc omenesc, cuprins în această carte, de măsluire sau speculațiuni în sens literar a unor situațiuni trăite și pe care el, copilul, va trebui să le cunoască întocmai atunci „Când va fi mare“...

Romanul unei căsnicii nefericite, cu episoade ce mișcă nu sensibilitatea superficială a simplului cititor, ci apropie și sguode până în adânc tot omenescul din noi. Poate că tocmai simplitatea în care se înșirue această spovedanie, tonul curat și cinstit în care se redau anumite situațiuni de un tragism dur, fac să participăm intens la toată frământarea sufletească a penitentului. Lectura acestei cărți nu-ți creiază răspântii de îndoieli; urmărind-o, pe nesimțite te așezi alături, sub patrafînul aceleiași spovedanii, sângerând sufletește ca în fața unor situațiuni cu care te găsești identificat sau în care trebuie să crezi.

Având pecetia desăvârșitei sincerități, cartea prinde caracterul unui caiet de însemnări intime, cu săpături adânci pe rașorul sufletului omenesc.

Un caiet ce nu trebuie păstrat în rafturile bibliotecii ci în sertarul zăvorât în care-ți adăpostești piese pe cari arar, la răscruci de viață, simți o ușurare cercetându-le.

Paul Constant

Cronica Filosofică

O carte românească de filozofia culturii.

„Geneza formelor culturii“ de d. P. P. Negulescu.

Ne găsim înaintea unei cărți de acută actualitate, operă de luminoasă cugetare și tezaur de erudiție.

D. prof. Negulescu e prea puțin din ceea ce se înțelege obișnuit printr'un cugetător popular. Cu atât mai prețuit însă în cercurile celor inițiați. În filosofia românească, alături de d. Rădulescu-Motru, este, cea mai proeminentă personalitate culturală. Alăturarea noastră merge însă numai sub această latură, căci cugetarea lor, în genere, ține drumuri diferite.

D. Motru e mai apropiat de ceea ce s'a numit spiritul filosofiei germane: e un metafizician. Concepția sa pornește de la o viziune personală asupra lumii, de la un sâmbure de intuiție, din care se dezvoltă un sistem perfect aclimatizat științei și în genere culturii contemporane; este expresia unei personalități dinamice. De aci a crescut interesanta filosofie a personalismului energetic, perspectivă filosofică ce mijeste chiar cu primele sale lucrări, ce se adâncește și dezvoltă organic mai apoi cu cele următoare.

D. Negulescu, dimpotrivă, este mai apropiat de spiritul pozitivist. „Les systèmes ne considèrent les choses qu'en gros, et les choses ne sont vraies que dans le detail“ — spunea cândva E. Boutroux. Deviza filosofului fiind „să-și suspende judecata“ (înțelegem pe aceea care o ia înaintea locurilor) se va feri să modeleze realitatea după tiparul unei subiectivități, singura pasiune rămâne aceea pentru adevărul limpezit de aluviunile sentimentelor, pentru adevărul științific. Și astfel, lectura unei asemenea cărți nu va însemna o poposire în preajma unor idoli; mai de grabă d-sa este un sărâmător de idoli, fie aceștia luați în înțelesul lui Bacon, sau în sensul acelor Molochi, a căror adorare se făcea cu sânge omenesc, și a căroră imagine sângeroasă pare a se proiecta adeseori peste unele aspecte ale sufletului contemporan.

* * *

Privită pe deasupra, lucrarea se trunchează în două; „Apariția și orientarea cugetării filosofice“ și „Specificul național“; în interior, lucrarea e însă un tot cu două capitole mari, căci printre factorii de

care se leagă apariția și orientarea cugetării filosofice, se găsește și cel etnic.

Preocupat în prima parte de fața psihologică a problemei, cu adânci priviri și de către latura fiziologiei, în partea două autorul poartă lumina erudiției în obscurul câmp al problemei raselor, în care de obicei se pășește și acum, ca totdeauna, cu alte gânduri de cât ale cunoașterii desinteresate, și în care vor oficia în toate timpurile și șarlatani travestiți în haina de mare preot.

Introducerea cu care te întâmpină cartea pornește de la *năzuința omului de a-și cunoaște destinul* și arată căile pe care s'a încercat satisfacerea acestei aspirații: de la încercările preistorice ale magiei, astrologiei sau diferitelor „mantici”, până la căile noi și cu alt înțeles ale științei pozitive. Cuvintele introductive se încheie cu o mărturisire de o înaltă probitate intelectuală: rezerva ce și-a împus-o totdeauna profesorul (d. Negulescu) față de nederteminarea sufletească a tinereții”. A ezitat să dea sfaturi ce ar angaja un suflet tânăr. neconturat încă, pe un drum ce poate nu e al lui. Sensibilității sale etice i s'a părut că ar fi aceasta o violentare împotriva celui mai mare bun al unei personalități.

(Nu spunea oare și Goethe în același înțeles, că preferă pe acela ce șovăie pe drumul propriu, decât pe cel ce merge mai sigur pe drumuri streine? Neapărat, ilustrul profesor vorbește aci de formația sufletească a viitorilor creatori de cultură, a firilor de elită, împinse pe drum propriu de bogăția lor sufletească. Ceilalți, cei mulți, au nevoie de o mai concretă îndrumare, căci la dese răspântii ale vieții, le-ar lipsi forța sufletească a lui Hercule, din legenda lui Prodicos, de a deosebi drumul virtuții de cel al vițiului.

Ca bază de discuție autorul ia lucrarea lui Herzberg: „*Zur Psychologie der Philosophie und der Philosophen*”, în care scriitorul german reia cunoscuta temă freudiană care vedă în formele culturii: știință, filosofie, artă, sublimări ale unor tendințe adânc organice. În numita lucrare se urmărește această travestire numai de latura filosofiei Herzberg pornește de la propozițiunea curentă că omul este determinat biologiceste și deci dinamica convergenței către scopuri biologice, include și funcțiunile intelectuale. Dar nu toate împrejurările favorizează acțiunea practică, ci multe circumstanțe îndepărtează de la aceasta. Energia neconsumată însă pe această cale, nu se suprimă, ci se abate pe altă cale, către un nou obiect ce păstrează cu cel firesc doar o înrudire îndepărtată, întemeiată pe o vagă analogie, fenomen numit sublimare (temă perfect freudiană: „cultura în general a fost creată sub presiunea nevoilor vieții sociale, pe socoteala satisfacerii naturale a pornirilor vieții individuale și continuă să fie întreținută de fiecare om care aduce, la rândul său, acest sacrificiu, de a-și satisface pornirile instinctive, nu în folosul său propriu, ci în folosul comității” (Freud: *Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse*)

Asemenea și după Herzberg: „toate pornirile fundamentale ale naturii omenеști se pot abate de la scopurile lor firești și se pot îndrepta prin sublimare, către alte scopuri, mai înalte: sociale religioase, culturale etc...” (Geneza formelor culturale 81—82—82) Astfel oamenii în locul acțiunii preferă cugetarea,... în loc să lucreze asupra lumii, reflectează asupra-i... Acțiunea ce nu se descarcă în acțiune, se concentrează în cugetare ... „a filosofa înseamnă a satisface porniri instinctive prin cugetare (pag 83) și astfel cugetarea devine un surogat al acțiunii.

După această formulare generală, aplicabilă genezei întregii culturi, să vedem mai în amănunt cum se realizează această travestire în domeniul mai particular al filosofiei. Aceasta depinde de *psihologia specială a celor înclinați să devină filosofi*. După o cercetare destul de amplă (care totuși nu este atât de extinsă ca să poată scuti pe autorul german de învinuirea că a generalizat arbitrar cele constatate pentru o parte din cazuri, la totalitatea cazurilor), Herzberg fixează specificul de care vorbim aci, în următoarele:

1. filosofii sunt oameni înzestrați de natură cu porniri afective puternice, sunt *naturi pasionale* (Socrat, Augustin, Giordano Bruno, Spinoza, Rousseau etc...)

2. Aceste porniri puternice nu duc însă la acțiune și cauza provine din a doua trăsătură psihologică a filosofilor: ei suferă de *inhibiții puternice* (tristețe, teamă, desamăgiri etc...) care îi fac inactivi în viață practică („demonul” lui Socrat ce îi da numai îndemnuri negative, nu era altceva decât o inhibiție; în același fel este privită și abținerea lui Platon de la viața politică a patriei sale, deși l-a interesat atâta structura politică a satelor; tot aici este locul să amintim și confesiunile lui Augustin, melancolia lui Giordano Bruno, criza sufletească prin care a trecut Descartes, din care a scăpat refugiindu-se în filosofie, etc...)

Această specifică structură sufletească îi face inadaptabili, de aci insuficiența practică a filosofilor, atitudinea lor indiferență față de o profesiune.

3. Acea energie sufletească disponibilă nu se pierde însă, căci intervine fenomenul transformator al *sublimării*. De altfel sublimarea împinge în diferite direcții: către misticismul religios și viața de contemplație a mănăstirilor, ori dimpotrivă către umanitarism și filantropie; către artă, pentru a construi lumea din imagini sensibile, după cum filosofii o construiesc cu noțiuni abstracte; cei lipsiți de asemenea posibilități sufletești, se satisfac prin simpla lectură, îndestulându-se cu construcțiile imaginare ale altora; câțiva se refugiază în nevroză. Ceea ce înseamnă că sublimarea este cauza ocazională a acestor orientări diferite, este manivela care transmite energia pe altă direcție, cauza eficientă fiind virtualitățile sufletești, originalitatea sau talentul, asupra căruia — învinuirea e adusă de d. Negulescu — scriitorul german insistă cu totul insuficient. (Pentru a umplea acest gol lăsat de

Herzberg, se schițează câteva explicații ce s'au încercat asupra talentului, structură sufletească excepțională, ce nu e produsă de sublimare, ci din contră el o condiționează, determinându-i direcția. Apariția talentului nu se poate prevedea pe baza eredității (vezi „întoarcerea la medie“ a lui Galton). Este e. atunci o mutație în sensul cercetărilor lui De Vries? Constă el dintr'o variație de funcționare sau structurală (ipoteza părăsită a localizării cerebrale?) Cercetează apoi perspectivele ce le deschide endocrinologia asupra acestei probleme și stăruie asupra altitudinii sufletești ce o pot da secrețiunile glandelor endocrine).

Revenim la factorii sufletești, presupuși ca determinați în apariția filosofiei. Acestor *factori subiectivi*, considerați ca o cauză unică d. Negulescu le adaugă spre completare și *factori obiectivi și intelectuali*: „nu ne putem explica evoluția cugetării filosofice a omenirii, așa cum s'a desfășurat, de fapt, numai cu factorii subiectivi și afectivi, pe care Herzberg îi consideră ca fiind singurii determinanți Când studiem istoria filosofiei, ne lovim, la fiecare pas, de factori obiectivi și intelectuali, pe care n'avem dreptul să-i ignorăm și cărorora nu le putem tăgădui o influență diriguitoare, în orientarea cugetării fiecărui filosof“ (pag. 100). În primul rând trebuie să admitem, la oamenii de acest fel, *nevoia organică de a cunoaște, ajunsă la o dezvoltare excepțională* (pag. 206).

Pentru lectorii celor două volume asupra Filosofiei Renașterii, punctul de plecare al autorului nostru nu le este strein. În introducerile acestor volume se vorbește despre nevoia de a cunoaște ca despre o nevoie organică a omului, necesitate organică veșnic urmărită de îndoială, dar renăscând veșnic sub forma altor concepții.

„Cauza desfășurării numeroaselor sisteme pe care ni le înfățișază istoria filosofiei — și mai ales a diferențierii marilor ei perioade — e nevoia adâncă a minții omenești de a lupta împotriva scepticismului. În această luptă se rezumă odiseea cugetării filosofice; ea este care dă istoriei filosofiei elementul dramatic, ce nu poate scăpa nici unui ochiu mai pătrunzător: iar formele ei așa de numeroase și uneori așa de ciudate, sunt o dovadă că în căutarea adevărului mintea omenească e mână de aspirații, pe care nici o isbândă, oricât de strălucită, nu le poate mulțumi pe deplin — și nici o cădere, oricât de dureroasă, nu la poate înăbuși cu totul“ (Filosofia Ren. vol. I)

Această convingere, ca și metoda de a înlănțui strâns fenomenul cultural de sistemele de cugetare anterioare, sau de toată ambianta mediului social și a condițiilor de traiu, este reluată în opera de care ne ocupăm, oferindu-ne însă prilejul de a vedea aci, cum convingerile se desprind dintr'un vast material de cercetare științifică.

Deci d. Negulescu admite cu un rol tot atât de important și factori de ordin intelectual.

Acești factori: intelectual și irațional sunt factori „*originari*“. Ur-

mează alți factori, subordonați acestora, factori „adiționali“, care vor exercita și ei o influență asupra destinului cugetării filosofice :

1. mediul *geo-fizic*. Se amintesc aci încercările de istorie a civilizației a lui Buckle și Taine. D. Negulescu, plin de prudența omului de știință, ne atrage atenția că scrierile ce piederă pentru această teză sunt mai mult încercări literare, decât științifice, oglindind mai mult ingeniozitatea autorilor, decât raporturi obiective ;

2. *etnicul*. Sunt curente diferențierile ce se fac și din acest punct de vedere în spiritualitatea diferitelor neamuri : Englezii (Bacon, Locke Hume etc.) sunt empiriști ; Germanii înclinați către speculați metafizice și spre misticism ; Francezii sunt spirite raționaliste etc.

Cu rezerva că factorul acesta nu e determinant de la caz la caz, căci trăsurile ce le socotim atât de specifice unui popor, le găsim adeseori bine reprezentate și între alte hotare. „Auguste Comte, bunăoară, diferă mai puțin de Bacon sau de Staurt Mill, decât de Descartes, și cu atât mai mult de Cousin, de Renouvier sau de Bergson. Aceștia, la rândul lor, seamănă mai mult cu Kant, cu Hegel sau cu Schopenhauer, decât cu Condillac. Iar ca întemeetor al sensualismului, Condillac este un adept mai hotărât și mai radical al „experienței“ decât Locke“... (pag. 105) ;

3. *mediul social* : împrejurări politice, culturale etc. Formele de cultură se îmbină condiționându-se simultan și succesiv. Această comisiune constituie o lacună gravă în explicațiile scriitorului german.

„Fără progresele astronomiei și ale fizicii, la începutul timpurilor moderne, n'ar fi apărut, de sigur, problema metodelor și sistematizarea inducției, cu Galilei și Fr. Bacon. Fără progresul științelor matematice n'ar fi apărut încercarea lui Descartes de a introduce metoda acestor științe în filosofie“ etc.. (pag. 176).

Factori originarii, sau *factori adiționali* ar putea avea ca urmare, după împrejurări, fie o deplină uniformizare a gândirii, fie o particularizare a ei fără limită. Dar cele două extreme sunt înlăturate de jocul celor doi *factori regulatori* :

a) *rațiunea, factor moderator*, care retușază influența dizolvantă ce impinge dincolo de orice „formă“ logică, a factorilor ilogici, și —

b) *afectivitatea, factor turburător*, care împiedică uniformizarea.

Autorul întreprinde apoi o pătrunzătoare cercetare psihologică a factorilor sufletești ce sunt implicați în mecanismul actelor intelectuale și al vieții active în general și găsește că sunt următorii trei pe care îi găsim în orice direcție de activitate, dar de a căror dozare depinde predilecția pentru un fel de activitate, sau altul. Acești factori sunt : *pornirile afective, imaginația și discernământul critic*. Când predomină pornirile afective și jocul imaginației, avem *structurile sufletești religioase și artistice* ; când predomină discernământul critic, avem *mentalitățile științifice și filosofice*.

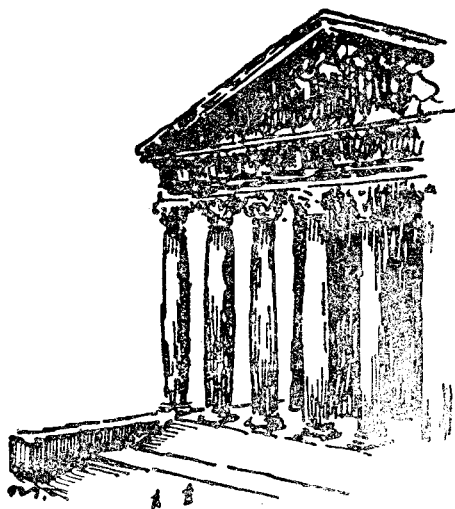
La sfârșitul acestei rapide încursiuni ce am întreprins pentru

astăzi în primul capitol al operei ce ne preocupă („Apariția și orientarea cugetării filosofice“), rămâne să precizăm mai bine poziția lucrării domnului Negulescu, în raport cu biologismul lui Herzberg și cu acela al psihologiei contemporane, căci dealungul incursiunii ce am făcut-o se poate furișa următoarea întrebare: *trebuie să admitem după d. Negulescu două rădăcini ale cugetării filosofice și în genere ale culturii?* Pe de o parte factori intelectuali (setea de a cunoaște, rațiunea,) iar pe de alta factori afectivi și voliționali? Ceea ce ar însemna să zidim pe a temelie psihologică prea învechită!

De fapt, însă, o privire mai atentă ne va face să descoperim la baza lucrării o concepție *monistă și activistă*, ceea ce reese din felul cum se concepe geneza activității intelectuale. Nevoile „intelectualiste“ nu sunt incompatibile cu origina biologică a intelgenții. Aceasta, după ce și a îndeplinit menirea de instrument biologic (activitatea interesată), „încetul cu încetul, a ajuns să aibă o activitate desinteresată: oamenii au căutat, adică, de la o vreme, să cunoască lucrurile numai pentru a le cunoaște. Inteligența a urmat întru aceasta, calea celorlalte funcțiuni organice care, alături de activitatea lor interesată, biologicește vorbind, mai au și una dezinteresată — care este jocul.“ (pag. 204). Această funcționare dezinteresată se dezvoltă dând naștere „unei deprinderi atât de puternice, încât a devenit... nevoia organică de a cunoaște — de a cunoaște pur și simplu, fără nici un scop practic“ (pag 204).

Astfel se aruncă o punte pentru înțelegerea noastră logică, între trebuințele organice și inteligență, privită ca un *joc interesat*.

Licu Pop.

Cronica Teatrală.

Turneul George Vraca : „*Ingerul*“ piesă în 3 acte de M. Lenghyel.

Autorul lui „*Ta fun*“ a căutat voit senzaționalul, disputând o teză atât de hazardată, ca aceea a emancipării sexuale a femeii. Nutrit de spiritul vremii, de valul literar pornografic care caută să domine și să exteriorizeze un crez, impunând cinic o anumită „normă de salvare a scrisului“, scontând un succes sigur de casă, bazat pe lipsa de certitudine a publicului și pe faptul că „trăim o epocă de primare a oricărei valori spirituale“, încercă să drumuiască sufletele spre o completă dexaxare morală, ce nu poate fi valabilă ori câtă libertate am da femeii înainte și după căsătorie.

Este ce totul inutil a se încerca o argumentare plauzibilă, atâta timp cât psihologicește va trebui să se ajungă la concluzia că adulterul duce vădit la o disociere a iubirii.

Faptul ce se susține că o morală de două milenii vine să se înțepună la ceiace trebuie să evolueze în afară de ceiace noi considerăm etică, e absurd, câtă vreme însuși structura biologică a societății vine să stăvilească o libertate pe care, cu drept cuvânt, va trebui s'o considerăm o

exibiție. Susținând etica un eșafodaj viabil, problema libertății totale nu poate fi admisă atât femeii cât și bărbatului.

Ne-am obișnuit să-i atribuim bărbatului libertatea sexuală, fără să ne întrebăm dacă această afirmare nu e perimată, câtă vreme atâtea căsnicii se desfac, datorită tocmai faptului că femeia nu îngăduie o asemenea concepție.

Și dacă soția însăși nu admite o libertate în plus soțului, cum s'ar putea pune în discuție o teză ce trebuie respinsă „de plano“?! Ceiace enunță autorul piesei nu e o problemă actuală, ci o căutare voită de senzațional; aceasta o dovedește lipsa de raționament logic, care primează obsesia unei libertăți, în care respectarea valorilor sociale lipsește.

Care este întrebare pusă *Lenghyel*?

Privilegiul de a căuta plăcerile simțurilor în afară de căsnicie, este hărăzit numai soțului sau și soției?

Dacă nu s'ar fi ales după un succes căutat și sigur, cert că nu s'ar fi putut uita că întreg pedestalul clădit pentru susținerea unei asemenea teme nu e posibil din cauza conformației biologice și morale a femeii, conformație ce o pune în imposibilitate, din punct de vedere moral, de a căuta plăcerile intime afară de casă.

Ar mai fi fost convins că atâta timp cât copilul nu aparține colectivității, atâta timp cât evoluția socială nu îngăduie comunitizarea femeii, nu poate fi disputată o temă de emancipare sexuală. Femeia constituie baza unității casnice, care este însuși menirea ei, și nici când nu va fi îngăduită o drumuire către posibilitatea unei dragoste împărtaşită aiurea, dragoste ce urmează a difuza uitarea a tot ceia ce e o datorie pentru o femeie: a fi mamă.

A justifica tema ca un act de curaj, ca o evadare din comun — ca și când atâtea conflicte sufletești luate din jurul nostru s'ar fi epuizat — nu poate constitui decât o sfidare adusă societății, care nu ar admite niciodată o destrămare, o măcinare totală a tovarășiei sincere dintre bărbat și femeie. Oricât evoluția ar tinde la egalizarea sexelor, o depășire a ceea ce este dat fiziologic ca un tot unitar, nu va fi posibilă.

În toate timpurile a dăinuit adulterul; atâtea femei — străbătând secolele — dela cea mai de sus până la cea mai umilă clasă a societății au păcătuțit, dar nimeni nu a căutat din cazuri răzlețe să facă o generalizare, care să îndrituiască, la un moment dat, o posibilitate de emancipare sexuală. Au rămas simple cazuri izolate și atâta tot. Deaceia nici ieri, nici astăzi și nici în viitor o asemenea teză nu poate fi valabilă, atâta timp cât căsnicia e baza familiei și câtă vreme rezultatul firesc, co-

pilul, aparține familiei și nu colectivității.

Ceia ce Lengyel a căutat să ne redea în „Ingerul“, e o încercare primejdioasă de exhibiție, executată de un saltimbanc și nimic mai mult. Valoarea artistică a piesei — construcție și dialog — este destrămată de aberația principiului călăuzitor, care depășește etica.

*

Nu știm cărui fapt întreg ritmul piesei s'a desfășurat într'o monotonie supărătoare? Socotim că interpretarea d'nei *Dida Solomon* în „Ingerul“ a fost prea rece, prea lipsită de emotivitatea ce se cerea unui asemenea rol. Jocul d-sale a fost corect, mult prea corect, însă numai atâta. Lipsa de mlădiere a vocii, gesturile prea largi și un glas prea dur, au făcut din rol o femeie cu totul deosebită de intenția autorului. Evelyne este o femeie ce depășește comunul, o femeie care captivează prin însăși structura ei, ce nu poate fi în nici un caz aceea de dominare printr'o masculinizare; ori d-na Solomon a căutat să îmbrățișeze brutalul, acolo unde nu avea nimic comun cu feminitatea. Convingerea noastră e că rolul a depășit cu mult puterile d-sale, „Ingerul“ reclamând multă finețe analitică și multă complexitate, ce nu au putut fi atinse de d-na Solomon, dovedind, odată mai mult, că nu se pot obține realizări scenice dintr'un talent dubios. Dacă lângă multe alte lipsuri, adăugăm și timbrul vocal enervant, ajungem la concluzia că fama în

teatru, ca și aiurea, e relativă.

D. *George Vraca*, în *Reginold Scott* s'a depășit pe sine însuși. Un joc sobru bine susținut, cu împletirea unor tonalități de multă finețe, cu o completă degajare a superficialității, redând impresia unei perfecțiuni scenice rareori întâlnite. Păcat că, într-o oarecare măsură, s'a simțit influența jocului nefast al d-nei Solomon, care a împregnat d-lui Vraca o vădită oboseală și plictiseală.

Un cuvânt de bine pentru d-ra *P. Pressano*, o tânără cu mult talent și cu posibilități mari de realizare.

Corect d. *Lăzărescu*, căruia îi recomandăm mai puține reticențe în vorbire. Reticiența se obține când nu se stăpânește perfect rolul, ori nu am vroi să credem despre d-sa acest lucru.

Restul ansamblului încolor; în special interpretarea d-nei *Mitzy Ignătescu*, în rolul „țatei“, de o slăbiciune revoltătoare, deși se putea obține cu puțină bunăvoință o frumoasă creație, așa cum la București a reușit să dea d-na Fulda.

Turneul A. Serban : *Puntea Dragostei*, comedie în 3 acte de *Fr. Croisset* și *M-me Gresac*.

Simplicitatea cu care autorii au știut să brodeze un subiect comun, dând farmec întregii piese, captivează. Tot timpul un fin humor se'mpletește cu accentele de caldă duiosie, presărate din belșug. Fără a evidenția pretenții, acțiunea se desfășoară

într'un ritm vioi, lăsând să plutească voioșie pe scenă și în sală. Chiar irealul pe care sunt construite multe scene, place prin angrenajul ilariant ce autorii au știut cu prisosință să-l pună în mișcare.

Totul e construit pe un biet articol de cod, care nu îngăduie nevastei adultere să ia în căsătorie pe amantul său. Și totuși există o scăpare: o căsătorie convențională cu o terță persoană, căsătorie ce urmează să fie în urmă anulată, obținându-se în felul acesta posibilitatea unei realizări voite. De aci pornește întreaga intrigă. Terța persoană, o femeie frumoasă, captivează în cele din urmă pe soțul convențional și totuș legal din punct de vedere juridic; amanta de ordinioară este uitată și căsătoria devine din toate punctele de vedere perfectată.

Un subiect banal și nimic mai mult. Meritul autorilor constă însă în posibilitățile de captivare, obținute dintr'un dialog vioiu și o împletire de spirite.

Două ore de veselie și amuzament, fără oboseală și fără regretul unui timp pierdut.

*

Un ansamblu pus la punct a întregit un spectacol, în care voia bună a predominat tot timpul.

D-na *Adriana Șerban*, în soția ocazională, a dovedit că nu-i lipsește temperamentul unei minunate ingenuie, reliefând un talent în continuă ascensiune. Jocul d-sale e convingător și cu mult

nerv. Trecherile dela humor la duioşie au fost adevărate undiri sufleteşti, difuzate printr'o corectă frazare, şi o voce caldă. Nimic artificial, nimic alunecat pe panta şarjei; totul îngrădit în real şi emotivitate. Totuşi, am cere dela d-sa o mai completă degajare în mişcări, unele şcene fiind prea dure, acolo unde se cerea gingăşie.

Multă asprime în rolul amantei, al d-nei *Aurora Bălăceanu*. Nu vom căuta să punem la îndoiala doza de talent cu care e înzestrată, ci vom căuta să convingem pe interpretă că a fost în contradicţie cu vederile autorului. D-sa are corectitudinea jocului, dovedeşte munca stăruitoare, însă nu convingere. Finalul a fost o exhibiţie şi nu o interpretare. E păcat, căci dela d-na Bălăceanu ne place să cre-

dem că putem pretinde multe lucruri bune.

Amantul şi soţul convenţional a d-lui *A. Jeles*, ne-a afirmat însuşiri reale, d-sa ştiind să drumuiască farmecul unui amarez, printr'o îmbiere de realizări corecte. Conştiinciozitatea e primă caracteristică a d-lui Jeles şi de cele mai multe ori această însuşire e un semn al izbânzii. Naturalitatea şi libertatea mişcărilor întregesc prima calitate.

Dl. *Şerban*, într'un avocat isteţ, ne-a prilejuit multe clipe de răs, făcându-ne să trecem cu vederea şarjările voite pentru obţinerea unor succese de moment.

Un lacheu corect şi plin de haz, d. *Danilache*, o veche cunoştinţă teatrală.

Traducerea d-lui Jeles, excepând oarecari lacune, mulţumitoare.

Mircea Alexiu

GRUPAREA „THESIS”

Gruparea intelectuală „Thesis” din Sibiu s'a constituit în acest an din domnii: Mircea Alexiu, Dr. Lucian Bologa, Pimen Constantinescu, Paul Constant, Emil Cioran, Al. Dima, Iulian Dumitru Dr. I. Fruma, Dr. Aurel Mavru, Horia Petra-Petrescu, Dr. I. Popescu—Sibiu, Licu Pop, I. Săndulescu.

În sala festivă a Camerei de de Comerţ, a avut loc *Miercuri 10 Octombrie* la 6³⁰ d. a., prima şedinţă literară din acest an a grupării intelectuale „Thesis” Sibiu.

Dl. Prof. *Al. Dima*. preşedintele grupări, a legitimat exis-

tenţa ei în raport cu eforturile culturale ale minoritarilor şi a schiţat planul activităţii pe anul în curs. Se vor ţine şedinţe bibliunare, se va tipări o bibliotecă a membrilor grupării, iar în colaborare cu despărţământul Sibiian al „Astreii” se va prezenta publicului un ciclu de 6 conferinţe intitulat „*Energii creatoare ale neamului*”, înfăţişându-se personalitatea unui literat, *Al. Odobescu*, unui filozof, *A. D. Xenopol*, unui economist *P. S. Aurelian*, unui pictor *Luchian* unui medic, *Prof. Dr. I. Cantacuzino*, şi unui psiholog *N. Vaschide*.

A urmat comunicarea D-lui Dr. I. Popescu-Sibiu, detailând „Comentarii asupra unei polemici în jurul lui Eminescu“, precizând punctul de vedere științific al D-lui Prof. Dr. Marinescu în fața atitudinii literaților în problema genialității poetului.

Dl. Paul Constant, directorul revistei „Provincia literară“, a citit schița umoristică „Delegatul capitalei“, punând în relief contrastul dintre sincerile și naivele năzuințe culturale ale unui târg și suficiența superioară a unui scriitor din cafennaua capitalei.

Dl. Prof. Pimen Constantinescu redactorul „Sibiului Literar“, a prezentat traduceri din sonetele lui D. Anunzio și anume „Semănătorii“, „Secerătorii“ cu „Imnul pâinii“ (din capit. „Rurale“) „Sonet liminar cărții zise Isoteco“, „Altarul“, (din capit. Donna Francesca) „Godoleva“ (din cap. Adulterele“), Un numar însemnat din poeziile lui D Annuzio

se va publica în „Hyperion“ din Cluj (Iulie-Oct.)

Dl. I. Săndulescu a citat poezia originală „Târziu“.

Dl. Prof. Ilie Licu Popescu discută lucrarea D lui P. P. Negulescu „Geneza formelor culturii“, în care se reia problema pusă de Herzberg în „Zur Psychologie der Philosophie, und der Philosophen“, depășindu-se punctul de vedere unilateral al filozofului german și adăugându-se factorilor emotivi voliționali ai acestuia, factori intelectuali și obiectivi.

În tratarea specificului național d. Negulescu supune unei lucide analize un vast material de cercetări și ajunge la concluzia ca specificul național poate fi admis în principiu, dar nu poate deveni o dogmă a unei noi religii culturale.

Răspândirea operei în cercuri largi este f. utilă, căci va ajuta la limpezirea atâtor idei confuze, de o largă circulație.

Pr. Lit.

Ziare și reviste primite;

Tara Bârsei, Brașov; Gând Românesc, Cluj; Progres și Cultură, Tg. Mureș; Pământul, Călărași; Gazeta Ciucului, Gheorgheni; Societatea de Mâine, București; Lumina Satelor și Ostea Domnului, Sibiu; Viața Ilustrată, Sibiu; Timpul, Cernăuți; Orientări, Moinești-Bacău; Duh, Arad; Plaiuri săcelene, Satulung-Săcele; Flux, Covasna; Sibiul Literar, Sibiu; Kimondom, Arad; Sibiul, Sibiu; Transilvania, Sibiu; Broșovul Literar, Brașov.

Pagini Literare, Turda.

Cărți

IN SUS Versuri de D-I Ion Foçșeneanu.

Publicațiile periodice românești ale Sibiului de azi schiță bibliografică, de D-I Pimen Constantinescu.

† PICTORUL DUMITRU CABADAIEV

Din stolul sărac al oamenilor în a căror clădire de suflet și minte Dumnezeu și-a arătat mai mult dărnicia, ghiara morței ne-a răpit încă un membru, pe Dumitru Cabadaiev.

În ceasul acestei pomeniri, cugetul meu nu se îndreaptă, nu cântărește, nu judecă și nu plânge artistul, omul ale cărui creații de artă numai dreptatea vremurilor și limpezirea până la înbunare a oamenilor le vor face prețuite, ci pe bietul om, acea clădire lumească de carne și suflet, dăruit de timpuriu tuturilor încercărilor durerii.

Fărămat de boală și de șicanele unei vieți haine, omul care și-a găsit acum odihna nu și le-a strigat nicidecum lumii, nu s'a răzvrătit și n'a blestemat vreodată.

Clădire masivă de antică statuie, capul lui a rămas vecinic înălțat și surăzător, ca o sfidare împotriva destinului vrăjmaș care se rostise nedrept, ucizându-i cele mai mărunte bucurii ale vieții lui.

Pe drumul des bătătorit către spital, sau la înapoarea dela spital, limpezimea lui de suflet rămânea întreagă, vioiciunea îi era mereu abundă, ne lăsând să se vadă o cât de ușoară urmă a întristărilor care îl doborau.

Drumurile către spital... Acele urcușuri către Golgota durerilor omenești, cu măcinări de gând întunecat, cu îngrămădiri și temeri firești pentru ceasul care va veni... Și totuși, să rămâi senin; să te oprești locului în fața unui prieten, nu ca să-ți risipești ție ceva din ceiace te apasă și te fărâmă, ci ca să poveștești un fapt înviorător de lume, un amănunt interesant de artă. — Și nimic, nimic din ceiace îi încărca sufletul, din ceiace ar fi putut coborâ perdeaua cețoasă a întristărilor pe care le adunase, nesocotite, într'ânsul.

A fost un om al suferinței și al răbdărei.

Pe Dumitru Cabadaiev l-am văzut pentru ultima oară într'o cafenea, acum câte va zile... Vremea rece și ploioasă de toamnă nu lăsa să i se citească pe figură presimțământul întomnării vieții lui. Era neschimbat; vesel și comunicativ, trecând pela mesele prietinelor și cunoștințelor, împrăștiind aceiași vioiciune pe care te mirai în ce colț nesdăncinat de suflet o mai putea păstra. Ținuta lui de boem al altor vremuri, contrasta vădit cu aspectul burghez al cafenelei. În răs-timpuri dese râdea, râdea din plin, ca omul împăcat cu tot ceiace îi era rânduit. Râdea, parcă, de aspectul solemn al celor cu care se în-

trejinea, râdea de cerul mohorât al toamnei care năzuia să ne prindă în mrejele unei firești întristări.. și râdea, parcă, și de burnița de lacrimi ce, nevăzută de noi, i-se cernea din cerul sufletului său apăsător, purtându-și capul mereu înălțat și senin.

Era, desigur, o poză pe care o rezerva lumii din afară, lumii de care nu vroia să-și lege nimic din trăirea lui interioară. Mândria de a nu se lăsa îngenunchiat vizibil de sdroaba unei vieți de boală și lipsuri, i-a îngenunchiat-o doar moartea, de ai cărei pași și voință nu el putea hotărâ.

Rânduit în pacea și liniștea cimitirului, sub cerul albastru, care a prins ceva din limpezimea sufletului său înălțat, mormântul lui îmbrățișează înainte de vreme și fărâmițează o viață de om, a cărei exemplară trăire se va aduna treptat și cu vremea în conștiințele noastre, până la închegarea formei ei reale și poate necunoscute de noi.

Și atunci, cu atât mai mult îl vom prețui și îl vom plânge cu toți,

† SAVIN CONSTANT

În ziua sfântului Dumitru se împlinesc șase ani dela moartea fratelui Savin Constant. Sfântul Dumitru, sărbătoarea numelui său, aducându-i darul morții, a făcut să i se fie săvârșită într'un miez de noapte, între sfărâmăturile unui tren deraiat, ce trebuia să-l poarte către Capitală, unde și terminase tipăritul ultimului său volum „Pata de cerneală“. Două sărbătoriri cuprinse în acelaș braț hidos al morții, la o vârstă când talentul său ni-se desvăluia tot mai viguros și des-săvârșit.

În ceasul acestei triste pomeniri, bietul nostru suflet omenesc cercetând prin viața fără de prihană a celui dispărut, își află reazimul și mângâerea în credința unei rânduiri cerești, de care, el, Savin, era adânc pătruns:

*„Muri-vor turmele de ormeni ce le stăpânești
Și se vor naște alte noi popoare,
Iar tu vei rămânea de-apururi soare
Să strălucești
Pe 'ntinderile-albastre
Și să alungi întunecimi din sufletele noastre
Cu hăruirea ta nemuritoare“...*

Și, pe cât omeneste ne va fi cu puință, vom căuta ca împrumutând și noi această credință să ne mângâem...

Paul Constant

